

прикордонників буде ефективним за умови спеціальної організації психолого-педагогічних впливів, що активізували б емоційно-вольову, інтелектуально-операційну та потребнісно-мотиваційну сфери особистості. Для розвитку у курсантів ВВНЗ професійної спостережливості офіцера-прикордонника необхідно визначити спеціальні цілі та завдання навчальної роботи, використовувати сучасні педагогічні технології для розвитку професійної спостережливості майбутніх офіцерів-прикордонників під час їх навчання у ВВНЗ. Ці технології не повинні обмежуватися чисто методичною розробкою питання, а передбачати також цілеспрямований комплекс окремих принципів навчання, спеціально адаптовані педагогічні моделі діяльності викладача й курсантів та необхідні педагогічні умов для своєї реалізації.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ананьев Б.Г. Избранные психологические труды: В 2-х тт. / Под ред. А.А. Бодалева, Б.Ф. Ломова. – М.: Педагогика, 1980. – Т.2. – 287 с.
2. Васильев В.Л. Юридическая психология. – С-Пб.: Питер Ком, 1998. – 656 с.
3. Гильбух Ю.З. Темперамент и познавательные способности школьника: психология, диагностика, педагогика: Пер. с укр. – Перераб. и доп. – К.: Ин-т психологии АПН Украины, 1993. – 272 с.
4. Загальна психологія: Підручник / О.В. Скрипченко, Л.В. Долинська, З.В. Огороднійчук та ін. – К.: Либідь, 2005. – 464 с.
5. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / За ред. Л.М. Проколієнко. – К.: Рад. шк., 1989. – 608 с.
6. Кузьмінський А.І., Омеляненко В.Л. Педагогіка: Підручник. – 2-е вид. перероб. і доп. – К.: Знання-Прес, 2004. – 445 с.
7. Максименко С.Д. Общая психология. – М.: “Реал-бук”, К.: “Ваклер”, 1999. – 528 с.
8. Регуш Л.А. Практикум по наблюдению и наблюдательности. СПб: Изд. дом Питер, 2001. – 176 с.
9. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии. – СПб: Питер, 2001. – 720 с.
10. Ягупов В.В. Педагогіка: Навч. посібник. – К.: Либідь, 2002. – 560 с.

УДК 371.11+370.1+7.01

О.М. Тюрікова

ДІАГНОСТИКА ПІДГОТОВЛЕНOSTІ ВЧИТЕЛІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА ДО ВИКОРИСТАННЯ СЕРЕДОВИЩНОГО ПІДХОДУ В ПРАКТИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті запропоновано один із шляхів з'ясування реального стану щодо застосування середовищного підходу вчителями–практиками в повсякденній професійній діяльності на основі аналізу культуротворчого середовища уроку.

In this article one of the methods of diagnosis was offered how the teachers of Art were ready to apply suitable conditions in their practical work on the base of analysis of culture-creation programme of the lesson.

Середовищний підхід до освіти зафіксований як перспективний на рівні “Всесвітніх доповідей з освіти” ЮНЕСКО, його актуальність полягає в тому, що освіта розглядається як спосіб соціокультурного коригування, тобто створення самої людини в цілях, умовах і завданнях її діяльності, що змінюються.

Середовищний підхід, як спосіб організації середовища й оптимізації його впливу на особистість школярів його різні аспекти були предметом дослідження Н.Боритко, В.Глазичова, О.Гутнова, А.Іконнікова, Ю.Мануйлова, Л.Печко, А.Павловського, Ф.Фрадкіна, А.Хуторського, В.Шимко та ін.

У попередніх статтях нами було розглянуто особливості застосування середовищного підходу вчителем образотворчого мистецтва в професійній діяльності: закономірності, алгоритм аналізу, утворення, вдосконалення середовища.

Метою цієї статті є з'ясування реального стану щодо застосування середовищного підходу вчителями – практиками в повсякденній професійній діяльності та реалізація завдань: апробувати авторську методику діагностування вчителів щодо наявності знань та вмій в сфері культуротворчого середовища; встановити чинники, які впливають на стан компетентності вчителів; виявити проблеми підготовки фахівців до застосування середовищного підходу та накреслити шляхи вирішення цих проблем.

У межах констатувального експерименту вчителям і студентам було запропоновано розробити сценарій уроку на довільну тему (за власним бажанням) та здійснити аналіз цього уроку з точки зору утворення єдиного культуротворчого середовища.

Аналіз уроків здійснювався за діагностувальною картою (таблиця 1).

Таблиця 1.

Використання середовищного підходу вчителями образотворчого мистецтва і студентами художньо-графічного факультету

№ п/п	Показники – елементи середовищного підходу	Бали				
		0	1	2	3	4
1.	Ступінь інтегрованості навчального матеріалу					
2.	Використання естетичних можливостей учителя					
3.	Активізація естетичних можливостей учнів					
4.	Естетизація предметно-просторового оточення					
5.	Створення особливої атмосфери уроку, естетичних міжособистісних стосунків					
6.	Наявність драматургії уроку					
7.	Цілісність уроку, його єдиний образ					

У дослідженні використовувалися методи самооцінки, експертної оцінки. Вчителям і експертним групам було запропоновано проаналізувати сценарії уроків за чотирибальною системою. Бали визначали ступінь прояву того чи іншого показника:

0 балів – не виявлений;

1 бал – недостатньо виявляється;

2 бали – виявляється майже в достатній мірі;

3 бали – присутній в достатній мірі;

4 бали – оптимально застосований.

Кожний урок здобував 3 оцінки – самооцінку, оцінку експертної групи з викладачів Одеського обласного інституту вдосконалення вчителів і викладачів художньо-графічного факультету Південноукраїнського державного педагогічного університету імені К.Д.Ушинського, оцінку експертної групи вчителів, що брали участь в експерименті.

Середнє арифметичне заносилося до індивідуальної картки вчителя й зіставлялося зі шкалою оцінок, в якій бали розподілено за рівнями:

0 – 6 балів – елементарний рівень;

7-13 балів – базовий рівень;

14-20 балів – суб'єктивно-продуктивний рівень;

21-28 балів – об'єктивно-продуктивний рівень.

Розглядалися уроки, що були представлені 42 вчителями початкової школи, які викладають образотворче мистецтво у школах м. Іллічівська Одеської області; 24 сценарії уроку, розроблених студентами заочної та денної форми навчання художньо-графічного

факультету Південноукраїнського державного педагогічного університету імені К.Д.Ушинського; 34 уроки вчителів образотворчого мистецтва – слухачів курсів Одеського інституту вдосконалення вчителів; 24 уроки, розроблених вчителями – учасниками обласного конкурсу “Учитель року – 2004, 2007”.

Таблиця 2.

Зведені дані про вчителів, що взяли участь в експерименті

Освіта Специфіка професійної діяльності	Вища і незакінчена вища художньо-педагогічна освіта			Вища і середньоспеціальна педагогічна освіта		
	0-5 років	5-10 років	>10 років	0-5 років	5-10 років	>10 років
Стаж педагогічної роботи						
Вчителі образотворчого мистецтва загальноосвітньої школи	10	20	16			
Вчителі початкових класів – викладачі ОТМ				8	24	10
Вчителі-сумісники – викладачі інших навчальних дисциплін				0	10	2
Студенти денної та заочної форми навчання	16	6	2			

Аналіз сценаріїв уроків засвідчив, що простежується залежність від:

- 1) особливостей фахової освіти вчителя (вчитель ОТМ з художньою, художньо-педагогічною, педагогічною освітою, вчитель початкової школи, викладач ОТМ, які не мають педагогічної освіти);
- 2) педагогічного стажу (до 5 років, від 5 до 10 років, понад 10 років);
- 3) особливостей посадових обов'язків вчителя, його професійної діяльності (вчитель-сумісник, викладач загальноосвітніх дисциплін, учитель ОТМ за фахом та посадою соціального педагога, заступник директора з виховної роботи, класний керівник тощо);
- 4) особистісних якостей й уподобань учителя (також мають місце зовнішні фактори);
- 5) особливостей навчального закладу, в якому працює вчитель (місце розташування (сільська чи міська школа), матеріальна база, культурне оточення, традиції навчального закладу);
- 6) позиції адміністрації школи і колег щодо естетизації навчально-виховного процесу (сприяння, невтручання, ігнорування).

Дані, що ілюструють перші три з цих висновків, подано в таблицях 3, 4, 5.

Таблиця 3.

Залежність рівнів підготовленості вчителя до використання середовищного підходу у професійній діяльності від стажу роботи

Рівні	Стаж	0-5 років		5-10 років		понад 10 років	
		абс.	%	абс.	%	абс.	%
	1	2	3	4	5	6	7
Елементарний рівень		8	6,4	8	6,4	6	4,8
Базовий рівень		14	11,3	20	16	12	9,7

1	2	3	4	5	6	7
Суб'єктивно-продуктивний рівень	10	8	30	24	9	7,3
Об'єктивно-продуктивний рівень	0	0	2	1,6	3	2,5

З таблиці 3 видно, що на елементарному рівні знаходяться 6,4% учителів зі стажем роботи від 0 до 10 років, кількість учителів зі стажем роботи понад 10 років – 4,8%. На базовому рівні найбільше вчителів зі стажем роботи від 5 до 10 років – 16%, від 0 до 5 років – 11,3% і найменша кількість учителів зі стажем роботи понад 10 років – 9,7%. Суб'єктивно-продуктивний рівень виявили 8% учителів зі стажем роботи від 0 до 5 років, 24% – від 5 до 10 років (найбільший показник) та 7,3% – понад 10 років (найменший показник). На об'єктивно-продуктивному рівні виявлено 1,6% учителів зі стажем роботи від 5 до 10 років, 2,5% – понад 10 років і не зафіксовано жодного викладача зі стажем роботи від 0 до 5 років.

Таблиця 4.

Залежність рівнів підготовленості вчителів образотворчого мистецтва до застосування середовищного підходу у професійній діяльності від рівня освіти

Рівні \ освіта	Вища і незакінчена вища художньо-педагогічна освіта		Вища і незакінчена вища педагогічна освіта	
	абс.	%	абс.	%
Елементарний рівень	17	13,7	12	9,7
Базовий рівень	22	17,8	26	21
Суб'єктивно-продуктивний рівень	22	17,8	10	8
Об'єктивно-продуктивний рівень	9	7,3	6	4,8

З таблиці 4 бачимо, що серед учителів з вищою художньо-педагогічною освітою 13,7% знаходяться на елементарному рівні, 17,8% – на базовому та суб'єктивно-продуктивному рівнях і 7,3% – на об'єктивно-продуктивному рівні підготовленості до застосування середовищного підходу у професійній діяльності.

Серед учителів з вищою педагогічною освітою на елементарному рівні виявлено 9,7% респондентів, на базовому рівні – 21%, на суб'єктивно-продуктивному рівні – 8% і на об'єктивно-продуктивному рівні 4,8% учителів. Тобто вищий рівень зафіксований у вчителів з художньо-педагогічною освітою, що пояснюється специфікою мистецької діяльності як такої, що утворює середовище.

Таблиця 5.

Залежність рівнів підготовленості вчителів до застосування середовищного підходу від специфіки професійної діяльності

Рівні \ Специфіка діяльності	Вчителі ОТМ		Вчителі початкової школи		Вчителі-сумісники		студенти	
	абс.	%	абс.	%	абс.	%	абс.	%
Елементарний рівень	8	6,5	10	8	4	3,2	4	3,2
Базовий рівень	22	18	27	22	6	4,8	10	8
Суб'єктивно-продуктивний рівень	10	8	5	4	2	1,6	10	8
Об'єктивно-продуктивний рівень	6	4,8	4	3,2	0	0	0	0

З таблиці 5 видно, що на елементарному рівні знаходяться 6,5% учителів ОТМ, 8% – учителів початкових класів, по 3,2% учителів-сумісників і студентів; базовий рівень виявили 4,8% учителів-сумісники, 8% – студенти, 18% – учителі ОТМ і 22% – учителі початкових класів; суб'єктивно-продуктивний рівень зафіксовано по 8% у вчителів ОТМ та студентів, 4% – у вчителів початкової школи і 3,2% – у вчителів-сумісників; на об'єктивно-продуктивному рівні знаходяться 4,8% учителів ОТМ, 3,2% учителів початкової школи і зовсім відсутні вчителі-сумісники та студенти.

Відтак, простежується певна залежність від професійних обов'язків і посади вчителів, отже, змінюється рівень їхньої підготовленості до застосування середовищного підходу в навчально-виховному процесі.

Зіставлення даних таблиць 3-5 свідчить, що рівні підготовленості вчителів нівелюється стажем, здобутою освітою, особливостями професійної діяльності, проте загальний рівень для всіх класифікацій груп достатньо низький (див. табл. 6).

Таблиця 6.

Зведені дані про рівні підготовленості вчителів і студентів до застосування середовищного підходу у професійній діяльності (у %)

Рівні \ Залежність від	Стажу роботи	Здобутої освіти	Особливостей професійної діяльності
Елементарний рівень	17,6	23,4	20,9
Базовий рівень	37	38,8	20,5
Суб'єктивно-продуктивний рівень	39	25,8	21,6
Об'єктивно-продуктивний рівень	4,1	12,1	8

Як видно з таблиці 6, 50-60% приходить на елементарний і базовий рівні, продуктивному рівню відповідають 30-40% учителів і студентів

Відтак, аналіз уроків засвідчив, що наявні спільні проблеми, які заважають утворенню культуротворчого середовища уроку мистецького циклу, зокрема такі: вчителі взагалі не ставлять перед собою завдання щодо досягнення драматургічної цілісності уроку, вдосконалення естетичної складової кожного з елементів середовища уроку, недостатньо використовують інтеграційні можливості мистецтва, його ціннісно-орієнтовний потенціал; мають ускладнення в розстановці інтеграційних акцентів; не вміють використовувати середовищний підхід в естетизації навчально-виховного процесу взагалі й інтеграції з іншими навчальними дисциплінами. З двох напрямів середовищної діяльності вони майже несвідомо деяку перевагу надають формоутворенню, але майже не володіють методами управління сприйняттям.

З огляду на це, ми доходимо висновку, що до процесу підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва необхідно включити засоби вирішення вищезначених проблем. Визначення шляхів проведення даної роботи і може стати предметом подальших наукових розвідок.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Колпакова А.А. Особенности эстетико-педагогической среды урока мировой художественной культуры // Межвуз.сб.научн.тр. – М.-Луганск: Мн-т худ.образования РАО; Луганский гос.пед.ун-т им. Т.Шевченко, 2000. – С.79-88.
2. Командышко Е. Эффективность факторов школьной среды в эстетикотворческом развитии // Меж вуз.сб.научн.тр. – М.-Луганськ: Ин-т худ.образования РАО; Луганский гос.пед.ун-т им. Т.Шевченко, 2000. – С. 88-97.
3. Павловський А. Модель создания эстетической среды урока в старшем звене школы // Эстетическая среда и развитие культуры личности (в школе и педвузе): Меж вуз.сб.научн.тр.

- М.-Луганськ: Ін-т худ.образования РАО; Луганский гос.пед.ун-т им. Т.Шевченко, 2000. – С. 71-78.
4. Пкечко Л.П. Основные характеристики эстетико-педагогической среды школы, урока, класса // Эстетическая среда и развитие культуры личности (в школе и педвузе): Меж вуз.сб.научн.тр. – М.-Луганськ: Ін-т худ.образования РАО; Луганский гос.пед.ун-т им. Т.Шевченко, 2000. – С. 58-71.
 5. Тюрікова О.М. Шляхи вдосконалення культуротворчого середовища сучасної школи // Наука і освіта. – 2007. – № 1-2. – С. 190-194.

УДК 378.14

І.В. Цепова

УДОСКОНАЛЕННЯ ВМІНЬ АНАЛІЗУ УРОКІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ У ПРОЦЕСІ ПРОХОДЖЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ

У статті розглядаються шляхи удосконалення методичної компетентності майбутніх учителів початкових класів у процесі проходження педагогічної практики.

The article deals with the different ways of the methodical competence of the future primary school teachers in the course of the pedagogy practical experience.

Постановка проблеми. Вхідження національної вищої школи до європейського науково-освітнього простору є складним та багатограним завданням, що потребує, зокрема компетентнісного підходу, який набуває все більшої популярності як нове розуміння сутності освітнього процесу, його цільових настанов.

Аналіз наукових праць, у яких розглядається проблема компетентнісно-орієнтованого підходу до професійної підготовки майбутнього вчителя (О.Бігич, О.Біда, С.Бондар, Т.Браже, М.Забрудський, А.Маркова, М.Розов, Т.Сорокіна, В.Стрельніков, С.Татарніцева, А.Хуторської, О.Ярошенко, К.Яцишин та ін.) дозволив уявити робочу модель професійної компетентності, яка переконливо доводить, що її центральною складовою є методична компетентність майбутніх фахівців.

Процес формування методичної компетентності майбутніх учителів початкової школи в умовах кредитно-модульної системи організації навчального процесу складається з: а) набуття студентами теоретичних методичних знань; б) оволодіння майбутніми вчителями процедурними методичними вміннями на практичних заняттях; в) оволодіння студентами методичними навичками протягом педагогічної практики.

Педагогічна практика займає особливе місце серед організаційних форм практичної підготовки студентів як спосіб вивчення навчально-виховного процесу на основі безпосередньої участі в ньому практикантів. Дидактичною метою педагогічної практики є формування у студентів професійно-методичних умінь; закріплення, узагальнення й систематизація професійних знань шляхом їх застосування в реальній дійсності; розширення й поглиблення професійних знань студентів завдяки вивченню досвіду роботи фахівців у відповідній предметній галузі.

Педагогічна практика з методики викладання української мови в початковій школі, що спрямована на забезпечення студентів комплексом методичних знань, умінь і навичок здійснювати всі види навчально-виховної роботи вчителя з названих предметів, здійснюється у два етапи: на четвертому й на п'ятому курсах факультету початкового навчання Харківського національного педагогічного університету імені Г.С.Сковороди під час вивчення навчальної дисципліни “Методика викладання української (рідної) мови в початковій школі”.